

Het ontstaan van

„Terhaar side Drostie“

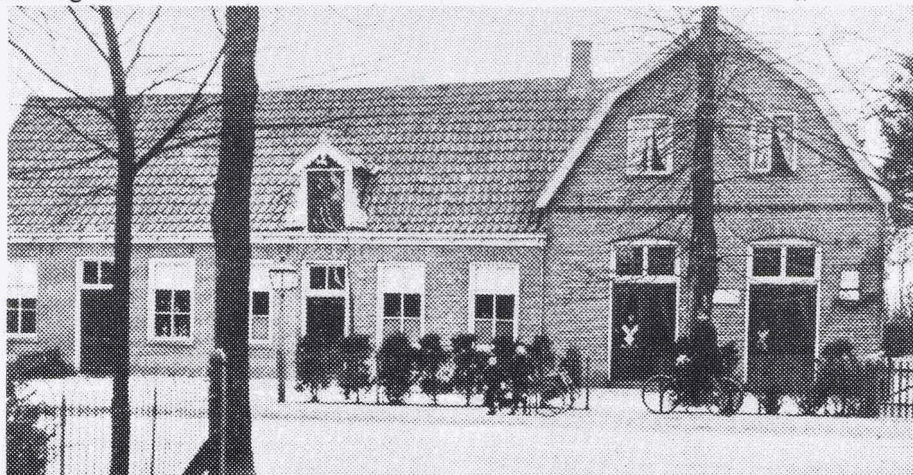

Door E. Piers

Terhaar sive Droste - oudste café van Glanerbrug - al jaren gesloten

Het karakteristieke pand Gronausestraat 1258, waarin zeker anderhalve eeuw lang het oudste café van Glanerbrug was gevestigd, is al jaren geleden, wegens het ontbreken van een opvolger, gesloten. Het is het vroegere café-restaurant Terhaar sive Droste. Het staat zo goed als aan de rijksgrens, tegenover het centrum voor bejaarden „Dr. Ariënstehuis”, dat eind zestiger jaren werd gebouwd. Daarvoor moest het in 1885 gestichte klooster van de Duitse Redemptoristen, die in de vorige eeuw onder de druk van Bismarcks Kulturkampf naar ons land waren uitgeweken, grotendeels worden afgebroken.

Het is erg moeilijk jaartallen omtrent de oude grensherberg boven water te krijgen. Ooit hing er in de sfeervolle gelagkamer een wandbord met daarop de afbeelding van het gebouw in vroeger dagen en een jaartal 1834, toen het, volgens datzelfde wandbord, nog „Herberg Mensink” was. Maar of 1834 het bouwjaar is? Het zou kunnen, omdat de bestrating van de door Napoleon verordende aanleg van de nieuwe weg van Enschede naar Gronau, waarvoor in 1813 bestek en tekeningen al gereed waren gekomen, tussen 1829 en 1834, voor zover deze op Nederlands gebied lag, werd voltooid. De oude weg had veel bochten en liep door moerassige gebieden zuidelijk van de nieuwe weg. Ook de brug over de Glane zou wat zuidelijker hebben gelegen. Vast staat wel dat „n Drost”, zoals het bedrijf door de Glanerbruggers vaak kortweg werd genoemd, er al was ver voordat het Redemptoristenklooster werd gebouwd en dank zij de nieuwe werkgelegenheid in de Duitse textielindustrie - het dorp Glanerbrug was ontstaan.

De Herberg Terhaar sive Droste, het oudste horecabedrijf van Glanerbrug, had in de tweede helft van de vorige eeuw, zoals deze foto laat zien, ook al een stijlvol karakter. Het was de enige herberg bij de grens op Nederlands gebied. Aan de overzijde lagen de Duitse grenscafé's Verspohl en Schmeing. De rijksweg Gronau-Enschede, aangelegd door Napoleon, was bestraat. Verder moesten de bewoners van het snelgroeiende dorp toen met zandwegen genoegen nemen. Vandaar dat oude Glanerbruggers nu nog spreken over „De Straot”, als zij de Gronausestraat bedoelen met het van ouds bestaande winkelgebied.

Molenaarsfamilie

De Terhaars stammen uit Neuenhaus in de Graafschap Bentheim. Getuige het

familiewapen waren het molenaars. Volgens de afbeelding, zoals die ook op de servetten gedrukt stond, beoefende de familie al in 1463 het molenaarsvak.

In de vorige eeuw waren er op een gegeven moment zes broers Terhaar. Twee van hen vertrokken naar Nederland. Jan Terhaar, een nazaat van één van hen, werd nog wethouder in Amsterdam voor de toenmalige C.H.U. Deze Jan overleed in 1954. De andere van genoemde twee broers, die overigens gereformeerd waren, kwam in Twente op het erve Derkink in de Zuidesmarke terecht om zich in het boerenvak te bekwamen. Vandaar ging hij naar Epe, waar hij werk kreeg bij de katholieke familie Droste. Hij werd ook katholiek en trouwde met een dochter van Droste.

Sive

Omdat de familie Droste prijs stelde op het behoud van haar huisnaam kreeg de zoon uit deze verbintenis bij de doop de namen Terhaar sive Droste. „Sive” is het

Latijnse woord voor „of”. Blijkens de burgerlijke stand van de vroegere gemeente Lonneker, was het deze Gerhard Heinrich Terhaar sive Droste uit Epe

Terhaar was een geslacht van molenaars. Volgens de afbeelding op een wandbord, dat vroeger in de gelagkamer van het café-restaurant in Glanerbrug hing en ook op de servetten gedrukt stond, beoefende de familie het molenaarsvak al in 1463.

(geboren: 2 maart 1827 en overleden op 7 december 1898), die op 22 november 1859 met de erfdochter Geertruid van de kastelein Mensink bij de Glanerbrug trouwde. Door dit huwelijk raakte de herberg Mensink in het bezit van Terhaar sive Droste. Over deze Terhaar zijn geen andere persoonlijke gegevens meer te achterhalen.

Aanvankelijk bestond de leefgemeenschap bij de doorlaatpost nog uit enkele tientallen zeer verspreid wonende gezinnen. De opbloei van de textielindustrie in Gronau en vooral de vestiging van de Katoenspinnerij Eilermark even over de grens, trokken veel Nederlanders aan uit streken met weinig werkgelegenheid. De meesten van hen bleken er echter de voorkeur aan te geven in Nederland te blijven wonen. Geleidelijk werden er bij de grens aan de straat naar Enschede en verschillende zijwegen steeds meer arbeiderswoningen gebouwd, zodat in enkele tientallen jaren het dorp Glanerbrug ontstond.

„Post-Jaan”

Het grensverkeer nam in belangrijke mate toe en dit had tot gevolg dat de herbergen Schmeing en Verspohl op Duits gebied en Terhaar sive Droste op Nederlands gebied een steeds belangrijker taak hadden te vervullen. Dit gold niet alleen het verzorgen van een steeds groter wordend aantal gasten, maar ook de dienstverlening in het algemeen. Zo zou Jan Derk Hardick (1832-1893), bijgenaamd „Post-Jaan” en „wönner” van 't Schipholt, er in de jaren toen er nog geen PTT bestond, bij „n Drost” zijn post met die van zijn Duitse kollega hebben geruild, waarna de koetsen hun weg naar Ensche-

de of Munster vervolgden. Een familie-lid van deze „Post-Jaan” vertelde overigens dat in deze familie niet anders bekend was dan dat „Post-Jaan” zelf van Deventer naar Munster en in omgekeerde richting reed en dus geen post wisselde aan de grens. Terhaar sive Droste had de eerste publieke brievenbus van Glanerbrug. Later kreeg deze herberg ook de eerste openbare telefooncel van het dorp.

Hulppostkantoor

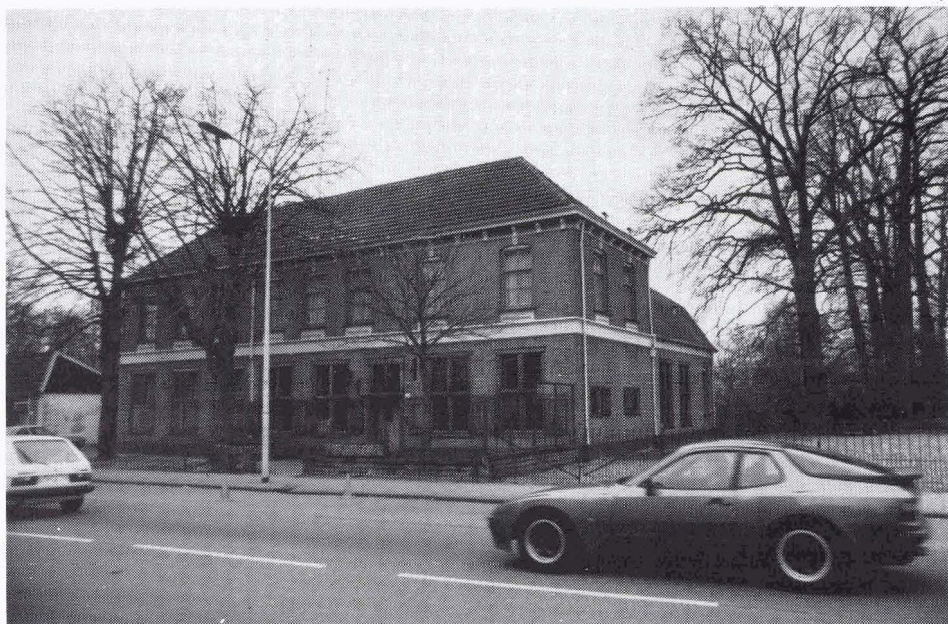
Op 1 februari 1901 is in Glanerbrug het eerste hulppostkantoor gevestigd en wel in een van de twee winkelpanden, verhuurd door de familie Terhaar, tegenover de Grote Kerk aan de Gronausestraat, waar nu het tankstation Fina is gevestigd. Het hulppostkantoor werd ingericht in een der vertrekken van de manufacturenzaak Rörink. Rörink was vanaf dat moment behalve manufacturer ook postkantoorhouder. Na enige tijd werd het pand met een kantoorruimte uitgebreid. De heer Nieuwhoff, afkomstig uit Tilburg, volgde Rörink als kantoorhouder van de PTT op. Deze huurde vervolgens het voormalige woonhuis van de familie Schweizer aan de Gronausestraat, hoek Dr. Stamstraat, en bracht daarin het hulppostkantoor onder. Op deze plaats is na de Tweede Wereldoorlog Hotel De Post gesticht. In het pand, waarin Rörink het eerste kantoor opende, heeft de familie H. Damhuis vele jaren een rijwielzaak met taxibedrijf gehad. Het vroegere postkantoor diende toen als werkplaats. De brievenbus zat er nog in.

Door het huwelijk van erfdochter Geertruid Mensink met Gerard Heinrich Terhaar sive Droste uit Epe op 22 november 1898, kwam de herberg Mensink in het bezit van de familie Terhaar sive Droste. Mevrouw Terhaar sive Droste-Mensink liet zich op hoge leeftijd in de tuin van haar huis fotograferen met haar kleinzoon Gerhard Heinrich (Heini). (Foto: W.F. Schweizer).

Jaarmarkten

Voordat het Redemptoristenklooster in 1885 werd gebouwd, werden op deze plaats de jaarmarkten gehouden. Het was praktisch bij Terhaar sive Droste voor de deur. Aan Johann Terglane, ook Grosze Glanermann genaamd, pachter van de Duitse grensherberg Schmeing, eigendom van het nabij gelegen zusterklooster „Mariavlucht”, was in 1787 door de vorst-bisschop van Munster vergunning verleend tot het houden van de jaarmarkten bij de brug over de Glane. Zowel van Nederlandse als van Duitse

Het al jarenlang niet meer in gebruik zijnde café-restaurant Terhaar sive Droste. Tot dusver is het niet mogelijk gebleken een andere bestemming te vinden voor dit gebouw bij de grensovergang, dat meer dan een eeuw een belangrijke functie heeft vervuld. Aan de rechterachterzijde is een bijbouw zichtbaar. Deze werd de zaal genoemd, waarin vroeger toneeluitvoeringen en dergelijke werden gegeven. In het woongedeelte zijn sinds enige tijd studenten gehuisvest.

zijde bleken de kooplieden er de voorkeur aan te geven met vee, koopwaar en wagens zo veel mogelijk op vaderlandse bodem te blijven. Zo ontwikkelden zich de jaarmarkten aan weerszijden van de grens. Na de bouw van het klooster werden deze markten langs de grote verkeersweg en in de weide naast het klooster aan het kant van het dorp gehouden. In de Eerste Wereldoorlog kwam aan deze evenementen, die van heinde en ver veel publiek trokken, een einde. Tussen de twee wereldoorlogen in werd bij het Duitse grenscafé Verspohl nog een bescheiden kermis gehouden, die aan deze jaarmarkten herinnerde.

Stichting parochie

Na de dood van Gerhard Heinrich Terhaar sive Droste, geboortig uit Epe, kreeg diens zoon Gerhard (geboren: 3 juni 1872 en overleden: 30 juli 1938, te Glanerbrug) het beheer van de zaak, die behalve hotel en café-restaurant, vele jaren ook een kruidenierswinkel omvatte. De grond waarop het Redemptoristenklooster werd gebouwd was eigendom geweest van de familie Kraesgenberg

van het Bultserve („Bults-jaan”), die oorspronkelijk vrijwel alle grond langs de grens tussen Het Bultserve en de huidige Gronausestraat toebehoorde. De Terhaars stonden op goede voet met de Kraesgenbergs. Dankzij hun tussenkomst hebben de Redemptoristen de grond voor het klooster kunnen kopen. De kapel van de paters fungeerde een aantal jaren als voorlopige parochiekerk. Deze werd door de kapelaans van de Enschedese St. Jacobuskerk, waartoe destijds de bekende sociale priester Dr. Alphons Ariëns behoorde, bediend. Gerhard Terhaar sive Droste, getrouwd

met Maria Antonia Wesbuer, die op 13 januari 1874 te Ochtrup werd geboren, was ook betrokken bij de oprichting van de parochie Onze Lieve Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans te Glanerbrug, waarvoor de Kraesgenbergs aan de weg naar Losser, nu Kerkstraat geheten, grond schonken voor de bouw van de definitieve parochiekerk met pastorie en verenigingsgebouw, de parochiescholen en het zustersklooster Mariagesticht van de Franciscanessen. Met Herman Heurman en Antoon Visschedijk maakte Gerard Terhaar sive Droste in 1903 deel uit van het eerste kerkbestuur.

Waterleiding

Gerard Terhaar was in 1905 ook medeoprichter en bestuurder van de eerste waterleidingmaatschappij in het dorp, die voor 62 aansluitingen het water betrok uit Gronau en wel tot omstreeks 1925. Deze werd in de daarop volgende jaren achtereenvolgens door de waterleidingbedrijven van de gemeenten Lonneker en Enschede overgenomen. Dit vooral omdat de druk niet groot genoeg was om bij branden over voldoende bluswa-

ter te kunnen beschikken. De bouw van een opjaagstation op het Heldersplein bracht daarin de eerste verbetering. De door eikebomen omzoomde rijksweg bood, gezien in de richting van het dorp, vroeger uitzicht op een prachtige laan met veel groen. Op het terras bij Terhaar sive Droste was het onder de lommerrijke bomen in de zomer goed toeven. Aan de overzijde van de straat lag het klooster, met in het midden het fraaie ingangsportaal met prachtig rozetraam en daarboven in de middelste van de drie nissen de beeltenis van St. Jozef met kind, patroon van de kapel. Op gezette tijden klonken uit het spitse torentje de heldere tonen van een klokje dat ocriep tot het angelusgebed of tot het bijwonen van een dienst. Naast het klooster, aan de kant van de grens, had de invalide Herman Scholten zijn kiosk, waarin hij rookartikelen, ansichtkaarten en versnaperingen verkocht. Als het 's avonds stil was buiten, kon je in de voorzomer vanuit de kloostertuin op grote afstand in het dorp tot diep in de nacht de nachtegaal horen fluiten.

Gerhard Terhaar sive Droste (geb. 3 juni 1872 en overleden 30 juli 1938) liet rond de eeuwwisseling het bestaande complex verbouwen in de trant, zoals het er nu uitziet. Dit betekende onder meer dat het gebouw er een verdieping bij kreeg. Voorts heeft hij zich op verschillende terreinen voor de Glanerbrugse gemeenschap ingezet. Zo was hij nauw betrokken bij de oprichting van de parochie O.L. Vrouw Koningin van de Allerheiligste Rozenkrans.
(Foto: W.F. Schweizer).

Tram

Voor het klooster eindigden de rails van de tramlijn. Hier stapten de reizigers in en uit en zette de trambestuurder-conducteur de beugel voor de stroomvoorziening langs de bovenleiding in de rij-

richting. Met anderen heeft Gerard Terhaar voor goed streekvervoer geijverd. Gestreefd werd naar een tramverbinding Gronau-Glanerbrug-Enschede-Hengelo-Almelo. Gestart werd met de exploitatie van de lijn Enschede-Glanerbrug en verder is het niet gekomen. Terhaar werd voor Glanerbrug commissaris van de Twentsche Electriche Tramwegmaatschappij, kortweg TET genoemd. Bij de openingsrit op 4 juli 1908 heerste er bij de bevolking dulle vreugde. Op Duits gebied werden zelfs saluutschoten gelost. De volgende zondag maakten 5000 Enschedeërs een ritje met de tram naar Glanerbrug. Er ontstonden in die dagen verschillende liedjes op de tram. Eén ervan luidde:

*De jongens van de TET
Die smeren de tram met vet
En rijdt in een kwartier
van Glanerbrug naar hier.*

Binnen een kwart eeuw verloor de tram de concurrentieslag met bus en auto. Op de avond van de 28ste februari 1933 reed de laatste tram van Glanerbrug naar Enschede. De passagiers zongen onder meer het mooie lied van de moed, die er in gehouden moest worden.

Nazitijd

Daags tevoren, op 27 februari 1933, had in Berlijn de Rijksdagbrand plaatsgevonden. Hitler was bezig zijn macht te versterken en zich op een meedogenloze oorlog voor te bereiden. De donkere tijden van de naziheerschappij dienden zich aan. De gemoedelijke sfeer bij de doorlaatpost behoorde voorlopig tot het verleden. Wie niet om één of andere gewichtige reden naar Duitsland moest, bleef maar liever aan deze kant van de grens. Niet lang daarna werd de doorlaatpost practisch geheel gesloten. Dan volgden de vreselijke oorlogsjaren, waarin bij de grens het hakenkruis als symbool van terreur, onderdrukking en vernietiging afschrikte. Glanerbrug was een doorgangshuis geworden. Honderdduizenden werden er naar Duitsland gevoerd om er gedwongen tewerk te worden gesteld of in gevangnissen te worden gefolterd of gedood. Vlucht pogingen waren soms aan de orde van de dag en niet zelden werd daarbij door de grenswachten geschoten.

Na het overlijden van Gerard Terhaar sive Droste in 1938 had diens zoon Gerhard Heinrich, meestal Heini genoemd (geboren 29 december 1910 en gestorven 21 augustus 1972) het bewind van de zaak overgenomen. Hoewel de Terhaars er niet van hielden aan de weg te timmeren en vaak wat gesloten overkwamen, leefden zij mee met het wel en wee van Glanerbrug. Er gebeurde wel eens wat aan de grens. Het leek dan langs hen heen te gaan, hoewel zij meestal heel

goed op de hoogte bleken te zijn van het gebeurde. Dat zij aan de goede kant stonden heeft verzetsman „Harry” tijdens de Duitse bezetting wel gemerkt. Hij had in zijn daarvoor te kleine huis in Glanerbrug onderduikers, Engelse piloten. Aanvankelijk was de voedselvoorziening voor de Britten een probleem, maar daaraan wonden ze tenslotte wel. Waar zij niet aan konden wennen was de enorme verveling. Derhalve namen zij wel eens risico's, onder meer door te gaan wandelen. Zo ook op een zondagmiddag, toen voor een pot bier werd aangelegd bij Terhaar sive Droste. Heini had snel begrepen wat voor vlees hij in de kuip had. Hij bood de vreemdelingen gratis een biertje aan en zette zonder verder iets te zeggen of te vragen Engelstalige muziek op.

Van Gerard Heinrich (Heini), de derde generatie van Terhaar sive Droste (geb. 28 december 1910 en overleden 21 augustus 1972), was slechts een bruikbare foto uit zijn jongere jaren beschikbaar. Hij was het, die het pand in de periode na de Tweede Wereldoorlog gelijkvloers geheel liet moderniseren en wat de keuken betreft, opnieuw een goede reputatie wist op te bouwen. Kerkmuziek genoot zijn bijzondere belangstelling. Tientallen jaren leidde hij als dirigent-organist het nog steeds bestaande Alfonsuskoor, dat vroeg de erediens ten opluisterde in de kapel van het Redemptoristenklooster. Meer dan een halve eeuw heeft hij in dit koor gezongen.

Toeristenstroom

Na de Tweede Wereldoorlog, toen het internationaal toerisme een nieuwe vlucht nam, groeide het grensverkeer tot een ongekeerde omvang. Jaarlijks passeerden vele miljoenen reizigers de grens post. Het bracht grote bedrijvigheid en de grensrestaurants pikten er uiteraard hun graantje van mee. De vroegere kruidenierswinkel van Terhaar sive Droste werd zelfs enige tijd als informatiecen-

trum van de Enschedese VVV benut. Heini, inmiddels getrouwd met Maria Hermina Bolscher uit Bornerbroek, liet zijn zaak stijlvol restaureren naar een ontwerp van de bekende Almeloze architect Jan Jans. Het bedrijf liep goed. Vele jaren heeft Terhaar zich door de kelner Daan Schoondermark bekwaam laten assisteren. „n Drost” was opnieuw voor velen een ontmoetingspunt geworden. De mensen kwamen er graag om een kaartje te leggen, maar ook om naar de verkeersdrukte te kijken en een drankje of hapje te gebruiken. Recepties en familiefeestjes werden er vaak gehouden. De uitstekende reputatie van de keuken zal hieraan wel debet zijn geweest. Vooral de biefstuk wordt nog steeds geroemd.

Koordinator

Meer dan een halve eeuw heeft Heini Terhaar gezongen in het nog steeds bestaande Alfonsuskoor, dat vroeger in hoofdzaak de vieringen in de kapel van het Redemptoristenklooster luister bijzette. Eerst was hij organist, daarna dirigent-organist. Tientallen jaren heeft hij de muzikale leiding van het koor gehad, dat niet alleen in de kringen van de geregelde kapelbezoekers, een uitstekende naam verwierf. Bij zijn gouden jubileum is Terhaar gehuldigd en kreeg hij het pauselijk erekruis „Pro Ecclesia et Pontifice”.

Een andere hobby, die vooral in de wintermaanden wel eens beslag op hem legde, was het schoonrijden op de schaatsen, een sport, die hij uitstekend beheerste. Als er ijs was en hij maar even weg kon van de zaak, was hij op de ijsbaan te vinden. Hij heeft zich veel voor de IJclub Glanerbrug ingezet.

Doek valt

De laatste jaren van zijn leven tobde hij met een ernstige ziekte. In 1972 overleed hij en leek het doek te zijn gevallen over de levende geschiedenis van het mooie horecabedrijf, aangezien mevrouw Terhaar sive Droste-Bolscher zich geen kans zag de zaak te laten voortbestaan. Zo komt het dat er aan de grens, waar dagelijks zo veel mensen passeren, een horecabedrijf leeg staat dat anderhalve eeuw lang met de herbergen Schmeing (nu Joegoslavisch restaurant) en Verspohl, beide aan de Duitse zijde van de grens, behoort heeft tot de eerste bebouwing bij de brug over het riviertje de Glane, waaraan Glanerbrug zijn naam ontleent. Hoewel het café niet meer in bedrijf is, wordt het gebouw na jaren leegstand weer bewoond. Mevrouw Terhaar sive Droste-Bolscher, de echtgenote van de laatste herbergier Terhaar, is inmiddels ook overleden. Nu is het pand, waaraan toch enige architectonische en dorpsgezichtswaarde niet kan worden ontzegd, eigendom van de dochter van de laatste

herbergier. Het is mevrouw F. Eshuis-Terhaar sive Droste, wier echtgenoot dierenarts is in Denekamp. Nog steeds wordt in Glanerbrug de sluiting als een verlies gezien. En nog steeds wordt gehoopt op initiatieven, die het behoud van het oude pand en het hervatten van zijn functie mogelijk maken.

E. Prins

Bronnen:

- Familie-archief
- Archief parochie O.L. Vrouw Glanerbrug
- Archief Twentsche Courant
- Gemeente-archief Enschede